

„Mali Białcanie” z Białki Tatrzańskiej – foto Bartłomiej Jurecki

ALLELUJO!

Nasz Wielkanocny obyczaj

Kwietno Niedziela. Bazicki świjncone. Dło hasnu trza ik dodać do siocio, do sadzynioków, pośmigać tyz nimi bydłontka i owiecki, nim sie ik na pose wygno. Tak przecie oćce i dziady cyniyl. We Wielgi Piontek pasuje nie zabocyć, by sie we źródlanyj wodzicce opłukać dło zdrowio i urody. Zaś w dziyń Sobotni, musowo nom przyniysć świnyconyj wody i świnyconego ognia. Domowników, przychówek i chałupe noleżnie pokropić i okadzić. Trza tyz zadbać o świnyceline. I do kosycka nie załować, ba mo być fnim masło, jojecko, spyrka, budz, kiełbaska, oscypecek, cebulki główecka, wykrowek grulany, krzon i moskolicek nicego. Syćko zaś piyknie myrtem i jaferzynom umojone. Ze świnycelinom mo sie powinność wracać sporo, bo jako ta cłek pokroco, tak wej mu i na polu rosnonć bedzie. Nim zaś próg sie przekrocy, wypadnie rzeknonć: *Syćka z chałupy uciekajcie i tu nijak nie wracajcie*. Takim to sposobym zle dusyska ulecom. Do Niedzieli świnycelina mo być w siyni. Napocnie sie jom, kie juz z Rezurekcyje przikrocomy. Przed nami jesce śmigurz i cało polywacka. Moze sie trefić jakisi śmigurznik, który zaśpiywo: *Przysedek tu po śmigurzcie, ino mie ta nie opuście. Dejcie chleba i wina, w imie Ojca i Syna*. Takowemu musowo trza dać jakisi skrzepunek. A tak po prowadzie, Moji Ostomiyli, to bez te Śwynta prowadziwie świnyntować nolezy we zdrowiu, radości i wiary przytomności. Allelujo!

TATRZAŃSKI ORZEŁ

The Tatra Eagle

Issued by the Tatra Eagle Press

Co-Editors: Janina Gromada Kedron

Dr. Thaddeus V. Gromada

Technical Editor: Henry P. Kedron

Computer Consultants: Mariusz Bargielski

Joseph Gromada; Contributing Editors: Maria

Pudzisz (Kraków); Dr. Anna Gąsienica-Byrcyn

(Chicago). Representative of "The Tatra Eagle" in

Podhale: Łukasz Gromada

(gromada@poczta.onet.pl)

Address all correspondence to: J. Kedron, 31

Madison Ave., Hasbrouck Heights, NJ 07604

jkedron@gmail.com

tgromada@mindspring.com

Tel. (201) 288-3815

Annual subscription rate: \$20 (US)

\$25 (outside of US)

ISSN 0039-9914

© 2016 copyright by The Tatra Eagle Press

HONOROWY PATRONAT

Connecticut: DRS. ALICIA & JOHN HARBUT;

France: STANISŁAW LASSAK; Illinois:

CASIMIR CHLEBEK, ZOFIA CHLEBEK, JÓZEF

CIKOWSKI, KLUB CZARNY DUNAJEK, TED

DABROWSKI, JANINA GALICA, JÓZEF GIL,

KÓŁKO LITERACKO-DRAMATYCZNE,

ANDRZEJ & MARIA KRZEPTOWSKI,

STANISŁAW & ZOFIA KULAWIAK, LEOPOLD

& ZOFIA MICHNIAK, DR. GENOWEFA &

KAZIMIERZ OBROCHTA, DR. BRONISŁAW

ORAWIEC, ANDRZEJ & MAŁGORZATA

PITOŃ, MICHAEL & CAROLYN RAFACZ, JAN

& ZOFIA SŁODYCZKA, ANDRZEJ &

BRONISŁAWA STĘKAŁA, KOŁO 41

WRÓBLÓWKA, ZWIĄZEK PODHALAN W

AMERYCE; New Jersey: SHRINE OF ST. J.P. II –

HOLY ROSARY PARISH, REV. CANON

MACIEJ MELANIUK, HENRY & KARINA

WALENTOWICZ

New York: JAN S. GACEK, CHRISTOPHER

JURKIEWICZ, STANISŁAW KOPEĆ, TADEUSZ

PARZYGNAT, WOJCIECH SOSNOWSKI

Pennsylvania:

DR. WŁADYSŁAW BOBAK

PATRONAT

Guam: Kathy Gacek Lampman; Maryland: Albin S.

Wozniak; Indiana: Rev. Walter J. Rakoczy;

Illinois: Grażyna Baran, Franciszek Bielański, Zofia

Boblak, Marian & Halina Bryja, Andrzej Czyszczon,

Anna Domalik, Anna Garbacz, Jane Janik

Grzybowski, Nancy Janik Johnson, Józef Leśnicki,

Stan & Danuta Leśnicki, Franciszek & Bronisława

Lyszczarczyk, Stanisława Mąka, Józef Michniak,

Jan Podczerwiński, Josephine Sularski, Tymoteusz

Sularski, Chester & Janina Tyłka, Anna Ustupka-

Chyc, Dr. Józef Wójcicki, Stanisław Zagata, Anna

Zalińska, Andy & Gosia Zeglen, Helena

Ziółkowska, Jan & Anna Żółtek; Michigan: Jan

Konopka, Jan Konopka, Jr.; Nevada: Frank C.

Chase; New Jersey: Aneta Pieróg-Sudoł, Adriana

Woś-Mysłiwiec, Catherine Zon; New York: Dr.

Grażyna Kozaczka, Dr. Jerzy & Mrs. Krystyna

Świerbutowicz; Pennsylvania:

Dr. Jan Napoleon Saykiewicz

Dr. Thaddeus V. Gromada

MICHAŁ JAGIEŁŁO

An Extraordinary Personality

(Nietuzinkowy człowiek)

1941-2016

News of the sudden, unexpected death of Michał Jagiełło in Zakopane on February 1, 2016 shocked and saddened many in Poland and outside of Poland. He was a person greatly admired for his humanity and magnanimity and for his many achievements as an author, journalist, alpinist, mountain rescuer, Deputy Minister of Culture (1989-1997), and Director of Poland's National Library (Biblioteka Narodowa) (1998-2007).

For readers of *The Tatra Eagle* it is important to note that he had a long love affair with the Tatra Mountains and its folk culture. It began at an early age during his first high school field trip to the Tatras. He confessed during a recent *Gazeta Wyborcza* interview that the first sight of the Tatras made him speechless. (*Oniemiałem*.) At the Jagiellonian University in Kraków from 1959-1964 Jagiełło majored in the history of Polish literature and chose as his Master's thesis topic "Tatra Tourist Literature in the 19th Century". Upon graduation his growing addiction to the Tatras obliged him to live in Zakopane at the foot of Mt. Giewont from 1964 to 1974. There besides working on a mountain rescue team (eventually becoming the director of the famed Tatra Volunteer Emergency Service (1972-74), he found employment at the Library of the Tatra Museum, the famous Kenar School of Woodcrafts and began writing for such important periodicals as "Taternik", (Alpinist) and "Wierchy" (Peaks). It is during the Zakopane period that Jagiełło became close to the indigenous population of Podhale, *górale*, and made an important contribution to Tatra studies. Together with Anna Micińska he published a book in 1969 "A Life of a Decent, Respectable Highlander" (*Żywoć górala poczciwego*) about Wojciech Brzega (1872-1941) whose handwritten memoirs were deposited in the Tatra Museum (*Muzeum Tatrzańskie*).

Wojciech Brzega was a Tatra highlander educated not only in Zakopane but also in Munich (1898) and Paris (1899-1900) whose extraordinary artistic talents as a woodcarver, sculptor, and builder received international recognition but in post-World War II Poland were either underestimated or half-forgotten. Thanks to Jagiełło and his collaborator Brzega was given his due as the co-creator in the late 19th Century, with Stanisław Witkiewicz of *styl zakopiański*, an architectural style based on *góral* folk style. This architectural style that still dominates Podhale today made it one of the most attractive regions in Europe. Jagiełło was also impressed with Brzega's literary works written both in the *góral* dialect as well as in literary Polish which were given considerable attention in the book. In 1975 Jagiełło moved to Warsaw where for the next four decades he held important positions in many areas. As a journalist he wrote for "Kultura", "Literatura", "Nowe Książki", "Polityka", "Gazeta Krakowska" and "Przegląd Powszechny".

Following the Solidarity victory which resulted in the "grand failure of communism", Premier Tadeusz Mazowiecki appointed him on November 1, 1989 Deputy Minister of Culture. He served in this capacity until October 1997 under seven Polish Premiers. He was Premier Włodzimierz Cimoszewicz's special advisor on minority issues which dealt with Lemkos, Ukrainians, Belorussians, Lithuanians, Romas living in Poland. Greatly interested in multiculturalism and cooperation with Poland's Eastern and Southern neighbors he published a collection of essays "Partnership for the Future". This theme was further expanded when he was selected Director of Biblioteka Narodowa (National Library of Poland) in June 1998 and served until June 2006. It was this period that this writer in his capacity as Executive Director of Polish Institute of Arts & Sciences of America (PIASA) had an opportunity to meet Director Jagiełło in Warsaw several times and negotiate mutually beneficial agreements.

What was particularly impressive and productive were the series of exhibits he organized, entitled "Our Neighbors-New Looks" (*Nasi sąsiedzi-nowe spojrzenie*) focusing and reaching out to Poland's immediate Eastern and Southern neighbors in a friendly, respectful manner. While in Warsaw in 2005 I had the pleasure of viewing one such exhibit on Slovakia which the following year became a basis of a book by Michał Jagiełło "Slovakia in Polish Perspective" (*Słowacja w polskich oczach*).

While Jagiełło resided in Warsaw it did not mean that he had cut his ties with the Tatras and Podhale. Not at all, every chance he had, he would return to his beloved mountains around Zakopane to ski, to mountaineer, to research, etc. His friends and colleagues would often remark, "Minister Jagiełło ucieka w góry" (*Minister Jagiełło is again escaping to the mountains*.) Only last year, after forty-five years, he published with Anna Micińska a new expanded edition of "Life of a Decent and Respectable Highlander" which includes his new essay on Wojciech Brzega "With Chisel and Pen" (*Dłutem i pismem*) and an album containing photos of Brzega's artistic legacy (woodcarving, sculptures, furniture, etc.) His book "Zbójnicka Sonata: Zbójnictwo tatrzańskie w piśmiennictwie polskim XIX i XX wieku" (*Tatra Brigandry in Polish Literature in the 19th and Early 20th Centuries*) originally published in 2006 and reviewed in "The Tatra Eagle" (V.59, No. 3, 2006) appeared in a new expanded edition in 2015. Not too long before his death Jagiełło told Bartłomiej Kuraś who was interviewing him for "Gazeta Wyborcza", Poland's influential daily, that "it is worthwhile to get closely acquainted with the Tatras since they have consistently attracted and still continue to attract extraordinary, exceptional persons (*nietuzinkowych ludzi*)" Michał Jagiełło was one of those persons. Just a few days before February 2, 2016 he "escaped" from Warsaw to Zakopane to be near his mountains where he died suddenly and was buried there on February 8, 2016. May he rest in peace.

Cześć Jego pamięci!

WIELKANOC NA ORAWIE

Co roku przed Niedzielą Palmową (zwaną Niedzielą Kwietną) babcia Józefa wysyłała mnie nad rzekę zerwać *goje* czyli wierzbowe *prontki*, na których kwitły bazei czyli orawskie *kicicki* (*kycicki*). Tych samych wierzbowych drzew poszukiwałam potem po latach po całym New Jersey, przygotowując się do pierwszej Wielkanocy na amerykańskiej ziemi. Innymi roślinami, które zawsze kojarzyły się z Wielkanocą na Orawie były: kwitnący o tej porze barwinek, mirt, który prawie każda szanowana się gospodyni hodowała w glinianych donicach albo blaszanych garnkach oraz gałązki bruszniczy, które co roku przynosiłam z lasu.

WIELKANOCNE PALMY

Dzisiaj najpiękniejsze orawskie wielkanocne palmy można zobaczyć podczas przeglądów, organizowanych między innymi w kościele św. Łukasza Ewangelisty w Lipnicy Wielkiej oraz kościele św. Jadwigi Królowej w Lipnicy Wielkiej – Murowanicy. Przez kilka ostatnich lat pieczę nad podobnym konkursem sprawuje Stowarzyszenie Gospodyń w Podwilku przy kościele św. Marcina, przygotowując piękne nagrody w postaci rękodzieła i czekoladowych słodczy.

Po Kwietnej Niedzieli przychodził czas na zawiązanie dzwonów. W Wielki Czwartek na Orawie chłopcy palili Judasza. W tym dniu przy akompaniamencie drewnianych kołatek, korowód ze słomianą kukłą wyobrażającą postać apostoła, trzykrotnie okrążał kościół a potem palono go na ognisku rozpalonym w polu. To był symbol zwycięstwa życia nad

śmiercią. Palenie Judasza to jeden z tych obrzędów, który nie zachował się do naszych czasów ale z jego formą można się zapoznać, oglądając materiały archiwalne „Małego Podhala” dziecięcego zespołu regionalnego działającego przy dawnej Szkole Podstawowej nr. 4 im. dr Emila Kowalczyka w Lipnicy Wielkiej.

WIELKI PIĄTEK na Orawie pamiętam doskonale ponieważ w tym dniu mama gotowała nam kminówkę czyli tzw. zupe z gwoździa, która do dziś jest moim przysmakiem. Rosół z przysmażonych na maśle ziaren kminu, podawany z gniecionymi ziemniakami, w naszym domu był gotowany tylko dwa razy w roku: w Popielec i w Wielki Piątek. Z piątku na sobotę na Orawie robiono masło.

W WIELKĄ SOBOTĘ zdobiono domy, kwiatami z marszczoną bibuły przystrajano malowane na szkle obrazy, domowe ołtarzyki i sufit. W tym dniu, podobnie jak w innych regionach Polski święcono pokarmy. Orawskie święcone to przede wszystkim: chleb na ziemniakach – tradycyjne pieczone na liściu kapusty, boczek, kielbasa, chrzan, kołacz, sól, masło, ser biały, baranek (zwykle cukrowy albo z masła) i jajka. Jeżeli chodzi o zdobienie jajek, na Orawie wykonywano tylko kraszanki, czyli jednokolorowe jajka barwione cebulą. Zwyczaj zdobienia domów na Wielkanoc jak również przygotowania tradycyjnego wielkanocnego koszyczka podtrzymuje Muzeum – Orawski Park Etnograficzny w Zubrzyca Górnej, organizując w ciągu roku warsztaty edukacyjne pt. „Ozdoby z bibuły” jak również od lat tradycyjne święcenie pokarmów w kościele Matki Bożej Śnieżnej na terenie skansenu, połączone z konkursem na orawski koszyczek wielkanocny. Organizatorzy konkursu zwracają szczególną uwagę na to aby koszyczek był pleciony z naturalnych gałęzi, udekorowany mirtem, barwinkiem, kwiatami i wstążkami bibułowymi oraz szydełkowymi lub lnianymi serwetkami, a także zawierał tylko tradycyjne pokarmy.

W WIELKANOC PO REZUREKCJI przychodził czas na główne danie orawskiego stołu czyli *krzanówkę* – *krzonowo zupe*. Chrzanówka to nic innego jak tarty chrzan z jajkami, słoniną i kielbasą, zalewany kwaśnicą i podawany na gorąco z chlebem podczas śniadania wielkanocnego. Dziś powiedziałabym że to taka skromniejsza wersja podkarpackiego żurku, który jest specjalnością mojego męża. Jeżeli chodzi o deser to podczas gdy w innych regionach Polski królowały mazurki, makowce i pascha, na Orawie najpopularniejsze były *kołacz* i *zawijańce* (drożdżowe rogaliki) z serem białym lub marmoladą. Warto przypomnieć, że w orawskim domu w Wielką Niedzielę nie wolno było wyjść z

domu. Nie wolno było pracować, położyć się do łóżka a nawet gotować. Pamiętam jeszcze te czasy, gdy obieraliśmy ziemniaki dzień wcześniej żeby nie robić tego w niedzielę. W latach 80-tych jako dzieci na święta do babci Ireny jechaliśmy dopiero w Wielki Poniedziałek. To były te czasy gdy do Podwilka jechało się kursowym autobusem, a śmigus dyngus „obowiązywał” nawet w PKS-ie.

WIELKI PONIEDZIAŁEK był najlepszym dniem do rozmów o planach małżeńskich. Kawalerowie po polaniu swoich wybranek wodą ze studni (często takie polewanie kończyło się wrzuceniem do potoku) odwiedzali rodziców panny i po świątecznym poczęstunku rozpoczynali rozmowę na temat starania się o jej rękę. W New Jersey nie obchodzimy śmigusa ale co roku wracają wspomnienia z wczesnej młodości kiedy to tata, adoratorów moich i mojej siostry (których nawet nie znałyśmy z imienia) honorowo gościł a potem kulturalnie i dyplomatycznie odprowadził do domu. To były te niepowtarzalne, pełne humoru i dobrej zabawy czasy tzw. *polywacki*.

(Materiały pomocnicze: „Kurier Orawski” – serwis społeczności orawskich wiosek wyd. 2014, 2015; Urszula Janicka – Krzywda, „Zwyczaj, tradycje, obrzędy”, wyd. 2013; Józef Kaś, „Słownik gwary orawskiej”, wyd. 2003)

(Aneta Pieróg-Sudoł, rodowita orawianka ur. w 1975r. Od 2002r. zamieszkała na stałe w Clifton w stanie New Jersey. Jest absolwentką Instytutu Sztuki Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie).

POLANY GORCZAŃSKIE

Moje wspomnienia dzisiejsze i „z tamtych czasów”

Panorama z żółtego szlaku na Polanę Podskąły. Fot. Wiktor Baron – Praca własna

Do napisania tych refleksji skłonił mnie ubiegłoroczny pobyt w Gorcach, gdzie się urodziłem i gdzie żyłem ponad czterdzieści lat. To co zobaczyłem, co pozostało z dawnych gorczańskich polan głęboko mnie zasmuciło. Z dawnych dobrze zagospodarowanych, tętniących życiem polan, pozostały resztki, „okrajki” porośnięte dzikimi krzewami jarzębiny i maliniaku rozjeżdżone traktorami, wydeptane przez pseudoturystów, zarzucone butelkami, z popalonymi szałasami, które górcom i polanom dodawały niegdyś uroku i piękna. Widok tej dewastacji każe się zastanowić nad przyszłością górskich polan i w ogóle przyrody dla następnych pokoleń. Po tym mało optymistycznym wprowadzeniu, chciałbym teraz dla kontrastu pokazać polany z mojego dzieciństwa, z lat pięćdziesiątych i wcześniej po osiemdziesiąte. Chciałbym w miarę autentycznie oddać ich ówczesny stan; życie jakie się na nich wówczas toczyło, a zwłaszcza ludzi, którzy w większości już nie żyją.

Czym są polany?

Są to, jak sama nazwa wskazuje, leśne, górskie łąki i pastwiska powstałe na wyrębach, tak zagospodarowanych aby się nadawały na wypas owiec i bydła, a nawet do zbioru siana. Polany obszarowo większe nazywano „halami”. Miały one swoje nazwy, które wywodziły się najczęściej od nazwiska właściciela albo od specyfiki miejsca i tak np. polana na której znajduje się słynna kaplica poświęcona Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II nazywa się „Rusnoka” od właścicieli Rusnaków. Inny przykład, to nasza rodowa polana „Chudobowsko” inaczej zwana „Grajcarowa”. Na Turbaczu jest polana „Długie Młaki”, tak nazwana od podmokłego terenu.

Gorczańskie polany zaczynają się już w dolnych partiach gór i ciągną się z różnych kierunków wzdłuż górskich zboczy aż pod sam Turbacz, np. od Klikuszowej i Obidowej, od Nowego Targu, od Łopusznej i innych miejscowości. Są one usytuowane wzdłuż szlaków turystycznych, dawnych dróg i wąwozów. Stąd owe partie polan zwą się „Obidowińskie”, „Łopuszańskie”, „Ochotnicańskie” czy też „Porybskie”. Niegdyś każdy kto chodził albo furmanił w górach znał na pamięć wszystkie polany i ich właścicieli. Podstawową funkcją polan było pasterstwo, tak zwany „sałas”. „Sałas” jest to sezonowy wypas głównie owiec ale też kóz, bydła, zwłaszcza jałowizny. To tu na gorczańskich polanach zaczęło się pasterstwo, które przed wiekami przywędrowało w Tatry i na Orawę i w niezmienionej formie dotrwało do naszych czasów. Przy okazji chciałbym wymienić kilku znanych gorczańskich baców, na czele z najslawniejszym legendarnym Bulańdom zwanym Chlipałą z Lubomierza, człowiekiem-legendzie związanym z polaną Jaworzyną. W mojej pamięci pozostali tacy bacowie jak Zapałowie na Jaworzynie, Filas na Turbaczu, Żółtki zwani Chudobami na Grajcarowej – w tym mój ś.p. ojciec Józef, Pudzisz

zwany Borniem z Klikuszowej, Franciszek Duda-Chalama z Lasku oraz Józef Sagóla z Zadziału.

W „tamtych czasach” polany jeszcze coś znaczyły.

Były w posiadaniu bogatszych gazdów, którzy się nimi chlubil. Nie jeden z nich mógł z dumą zaśpiewać: *Na mojej polanie sto łowiecek stanie*. Musiało to być pokaźnych rozmiarów łąka, na której można było wypaść sto owiec. Starzy podhalańscy gazdowie przeliczali pięć owiec na jedną krowę. Właściciele polan starali się co kilka lat „pokoszarzyć” polanę aby mieć urodzajne siano. Jeśli sami nie mogli, to podnajmowali innych. Należy powiedzieć, że im się wtedy opłacało gospodarowanie i bacowanie na polanach, mimo, że też łatwo nie było, bo bacia musiał opłacić juhasa, wypłacić właściciela owcy, któremu należało się pięć oscypków od „dojki”, albo pięć funtów sera, oraz wypłacić „posom”. U nas w Gorcach wypasano w chłopskich lasach ponieważ w lasach państwowych wypas był zabroniony. Stąd bacia musiał właścicielowi lasu dać jeden oscypek od morgu a mimo to, jeszcze mu zostawało z „łatowiska. Dziś gazdowie twierdzą, że nie opłaca się utrzymywanie polan ani bacowanie na nich. Obecnie bacia za poczęstunek żentycą czy serem każe sobie słono zapłacić. Kiedyś byłoby to uznane za brak gościnności i niehonor.

Gdy na wiosnę bacowie z „redykem” wychodzili na „sałas”, polany ożywały ale życie to nabierało właściwego rytmu, blasku i barwy dopiero pod koniec czerwca gdy okoliczni mieszkańcy, zwłaszcza młodzież, wyruszali na borówki, grzyby a turyści tłumnie wędrowali na Turbacz. Gazdowie po skończonych sianokosach we wsi wybierali się na polany – jedni jak u nas w domu wraz z dobytkiem i niezbędnym sprzętem oraz bydlęciem zwłaszcza jałowizną, aby tam przebywać aż do drugiej połowy sierpnia, do żniw. Wypasano tam bydło, koszone, suszone i zwożono siano do wsi. Niektórzy gazdowie wychodzili na polany tylko po to aby zebrać siano albo „psiorke” (była to nieprawiona jałowa trwa turzyca).

W „tamtych czasach” na wsi w domach był jeszcze nadmiar ludzi. Nie wszyscy pracowali w zakładach i fabrykach dlatego świadczyli sobie sąsiedzka pomoc przy koszeniu i zwózce siana z polan. Kosiarze wcześniej rano wraz ze wschodem słońca (jak się mawiało „za rosy”) wychodzili kosić ponieważ wtedy „psiorka” najlepiej się kosiła. A jak słońce wyszło wyżej, kobiety i dzieci suszyli, grabili i układali siano. Na polanach słychać było gwar, brzęk kos, zaśpiewy i „juhanie” młodzieży, aż echo odbite od Starych Wierchów niesło się daleko. Wieczorem wszyscy schodzili się do koliby – nawet sąsiedzi, którzy nie posiadali własnej „budy” aby gościnnie przenoćować. W kolibie często nocowało po kilkanaście osób i jakoś wszyscy się pomieścili. Nikt nie narzekał na niewygodę. Przy wiatrce strojono figle, żarty a nawet psoty – zwłaszcza młodzież. Jeszcze dziś brzmią w moich uszach śpiewy i juhania, które słychać było zewsząd i tylko ucho górala

mogło rozeznaczyć kto śpiewa i z jakiej wioski. Śpiewali najczęściej Waksmundziany, Klikosowiany, Łopuszniani czy Zagórzani z Poręby, których najłatwiej było rozpoznać. W tym czasie starsi gazdowie gawędzili, wspominając dawne dla wielu zapomniane czasy. Wreszcie koło północy wszystko ucichło, kładziono się do snu choćby na kilka godzin aby znowu wraz ze słońcem wstać. Zdarzało się, że „zapsocilo”. Przyszła ślota, przez kilka dni padały deszcze, nie dało się pracować. Wtedy w kolibie przy wiatrce starsi snuli opowiadania; wspominali dawne dzieje, różne dziwne historie, tylko im znane związane z Górcami legendy i zwyczaje górskie. A że to był czas wkrótce po zakończeniu wojny, to opowiadania były tym ciekawsze bo wspominali żywi świadkowie i uczestnicy tamtych wojennych wydarzeń. Gorce były związane z partyzantką, która prowadziła walkę niepodległościową z okupantem niemieckim i sowieckim, a po wojnie z polskimi komunistycznymi kolaborantami. Niejednokrotnie słuchałem wspomnień i wynurzeń autentycznych partyzantów, ich niezwykłych bohaterkich wyczynów, czasem skarg, że ich poświęcenie poszło na marne. Odżywały też nadzieje na wolność, jak w 1956r. i niejedną rozglądał się za miejscem gdzie ukrył broń. Oczywiście wtedy były to tylko mrzonki. Zdarzało się też przy wiatrce niezrównani bajarze, gawędziarze, kpiarze i figlarze. Dziś można tylko żałować, że się tego nie zapisało, nie utrwaliło na taśmach magnetofonowych, których żeśmy jeszcze wtedy nie posiadali. Myślny wtedy do tego nawet nie przywiązywali takiej wagi. Było to dla nas takie naturalne i oczywiste.

Wreszcie ususzone siano trzeba było zwozić do wsi na żelaznych wozach zwanych „lytrzkami”. Były to wozy drabiniaste, wąskie aby się mieściły w wąwozach. Dobrze ułożoną i mocno „zapawężowaną” furą jechało się wyboistymi, krętymi i stromymi wąwozami do wsi. Było to nie lada wyczynem jeśli furman zjechał do wsi ani razu nie wywalił fury. Do hamowania służyły „stromy”, smyrecki – wyrchowce wleczone za furą na których się siedziało. Kto nie jechał na takim „stromie”, ten nie wie co to jest furmanka, często tylek i spodnie były starte. Przy tej okazji zdarzały się przekomiczne sytuacje.

Telewizor za konia

Było to w latach sześćdziesiątych kiedy na wieś dopiero zaczęły wchodzić telewizory. Każdy chciał mieć taki telewizor, zwłaszcza dzieci i młodzież. Pewien „hruby” gazda, właściciel polany miał parę porządných koni, ale syn namówił go żeby sprzedać jednego konia i kupić telewizor, i że później tymczasem dokupią sobie drugiego. Pewnego razu jadą z polany z furą siana i tak nieszczęśliwie wjechali w dziurę, że jednym koniem nie mogli wyjechać a wokoło nie było nikogo, kto mógłby im „założyć”. Gazda krzyknął na syna: Stasiu, leć do chałpy i przyniś telewizor. Stanowczo nie trzeba było dwa razy powtarzać. Popędził do domu, ale uleciał może dwadzieścia metrów i pyta ojca: Tato, ale po co? Przyniś telewizor... „przypzogniemy”.

„Wilk” w „jafernoku”

Miałem i ja ciekawą wielce zabawną historię związaną z pobytem na polanie. Mianowicie, pewnego razu rodzice wysłali mnie z oscypkami do wsi po świeży prowiant. Było to dobrze po południu. Schodzę z Drapacki (tak się potocznie nazywa to miejsce) a szedłem „chodnickami” na skróty. W pewnym momencie widzę wilka w „jafernoku”. Przycupnąłem za smreckim i dalej mi się wydaje, że to wilk. Ponieważ poniżej na polanie „Molowyj” był salas gdzie bacował tam wcześniej wymieniony baco Pudysz, zwanym Boronim, pomyślałem, że całkiem możliwe, że to wilk skrada się do owiec. Rzuciłem oscypki i popędziłem ku bacy; wołałem na bace: Krzesny, bo haw jest wilk. Ten spojrzał na mnie z niedowierzaniem bo to przecież jeszcze dzień a wilki grasują nocą. Dał mi do ręki kamień, sam wziął ciupagę i idziemy w stronę wilka. Kiedy doszliśmy na miejsce okazało się, że była to kobieta zbierająca jagody. Baca spojrzał na mnie z politowaniem a ja, ze wstydu, nawet nie wiem czy wszystkie oscypki pozbierałem i popędziłem do domu aż nogę przez to zwiczniałem. Muszę dodać, że była to kobieta prawdopodobnie głuchoniema, ponieważ na pytania bacy w ogóle nie odpowiadała. Tak się tego

zdarzenia wstydziłem, że odtąd nie śmiałem Boroniowi w oczy i omijałem jego bacówkę z daleka. Usprawiedliwieniem dla mnie było to, że wtedy nie miałem więcej jak dziesięć lat a nieraz nasłuchiwałem się opowiadań o wilkach, wilkołakach i innych dziwolągach i taki był tego skutek.

Koniec sezonu na polanie

Niektórzy gazdowie jak np. Waksmundziany siano przechowywali na polanach w szopach a zwozili je na włóczkach dopiero w zimie. Kiedy z polan uprzątnięto siano, wtedy mieli uciechę juhasi bo nie musieli paść owiec po lesie ale po skoszonych „otawionych” polanach. Lato powoli się kończyło; ludzie przestali chodzić na borówki i grzyby, turystów coraz mniej szło na Turbacz. Z wolna na polanach życie zamierało. My również z dobytkiem schodziliśmy do wsi najczęściej po Matce Boskiej Zielnej ponieważ zbliżały się zniwa a dzieci musiały iść do szkoły. Pozostali jeszcze bacowie z owcami aż do końca września do świętego Michała. Jak mówi stara bacowska śpiewka: „Łowiecki, łowiecki, nie sićkieście moje, przydzie śwynty Michoł, kozdy weźnie swoje”. I tak było każdego roku i co roku coś nas tam ciągnęło pomimo trudu, ciężkiej pracy, chłodu i niewygody, a nawet niedojedzenia. Ciągnęło nas do wolności, swobody, prostoty i piękna przyrody. Jednym słowem do... ŚLEBODY. Odzywał się w nas ten drzemający, pierwotny instynkt, który nęcił i nie dawał spokoju.

Dziś polany zatraciły swoją pierwotną formę i wymiar.

Pomimo oddalenia i upływu lat, tęsknota za tym co było i minęło – a co już nigdy w takiej formie nie wróci – pozostaje w nas, a nawet się nasila. Dziś polany przechodzą z funkcji pasterskiej na turystyczno-rekreacyjną, a nawet kultową, jak np. wymieniona na początku polana Rusnoka z kaplicą „Papieską”, do której co roku pielgrzymują setki a nawet tysiące Podhalan i turystów. Obawiam się, że jeśli obecnie zaniedbane polany podhalańscy gazdowie sami nie zagospodarują, to je za bezcen wykupią obcy. Oni nie będą szanować przyrody bo są obcy i nie myślą i czują jak ludzie gór. Będą tylko chcieć wycisnąć – mówiąc współczesnym żargonem – jak najwięcej kasy.

Jan Żółtek urodził się 13 stycznia 1949r. na Podhalu we wsi Lasek w rodzinie chłopskiej jako najstarszy syn Józefa i Heleny z domu Nykaza. Tam też uczęszczał do Szkoły Podstawowej, po ukończeniu której rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym im. Seweryna Goszczyńskiego w Nowym Targu. W 1993r. po wylosowaniu wizy, wyjechał z żoną Anną i całą rodziną do Ameryki. Uczestnicy w działalności kilku polonijnych organizacji jak Związek Narodowy Polski, Związek Podhalan w Północnej Ameryce, Zrzeszenie Literatów Polskich im. JP II. W 2014r. wydał tomik pt. „Wiersze wybrane”.

Bacówka ks. Józefa Tischnera na Polanie Sulomowej w Górcach położona jest kilka kilometrów za Łopuszną, do której da się dotrzeć tylko pieszo.

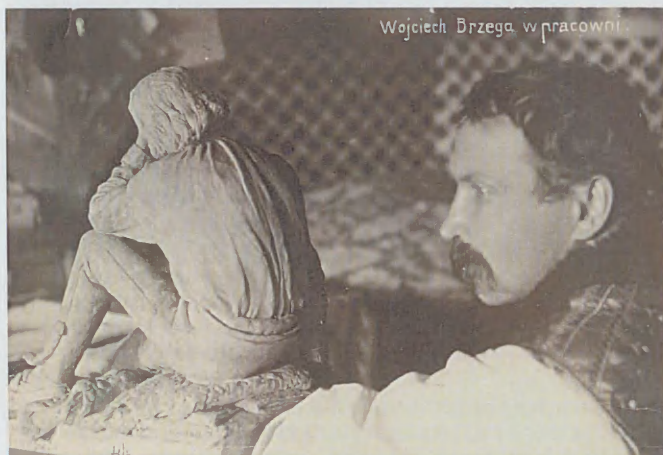
Ks. Tischner lubił przywoływać następujący dialog: „Co robicie, baco, jak macie cas? – Siedze i myślę. – A jak ni macie casu? – A to ino siedze”. Bacówka była wymarzone miejsce, by oddawać się jednemu i drugiemu zajęciu. Nie było to jednak miejsce niegościnne. Tischner bardzo często zapraszał tam krewnych, znajomych i znajomych znajomych.

Mieszkańcy Łopusznej bardzo o Tischnera dbali. Kiedy przez kilka dni padał śnieg, Leon Smarduch wysyłał na bacówkę swoich synów, żeby sprawdzili, czy księdzka nie zasypało. Ludzie przynosili mu z domu moskola lub „kołoca”, czasem wędliny, sery, miód i swojskie masło. Wspominają, że niekiedy trzeba było dłuższą chwilę dobijać się do bacówki. Ksiądz otwierał i pytał, który to dzień w tygodniu, bo zajęty pisanem tracił poczucie czasu.

„Kapelusz na wodzie – Gawędy o Ks. Tischnerze”, W. Bonowicz, 2010

NOWE WYDANIE KSIĄŻKI
„Żywoć pocziwego górala”
WOJCIECH BRZEGA - „PODHALAŃSKI
SELFMADEMAN”

Artysta, rzeźbiarz, snycerz, projektant mebli, współtwórca stylu zakopiańskiego, nauczyciel, pisarz, działacz społeczny

(Od Redakcji)

Niemal 50 lat temu Michał Jagiełło (o którym szerzej piszemy na str. 2 – z wykształcenia polonista, taternik, ratownik TOPR, b. dyrektor Biblioteki Narodowej, pisarz – zmarł w Zakopanem 1 lutego br.) i Anna Micińska, (m.in. wybitna znawczyni Witkacego) zainteresowali się twórczością jednego z najbardziej znanych zakopiańczyków, Wojciecha Brzega. Efektem tego w 1969r. wyszła książka pt. „Żywoć pocziwego górala”. Niedawno w 2015r. dzięki Wydawnictwu Tatrzńskiego Parku Narodowego ukazało się nowe ekskluzywne wydanie książki pt. „Żywoć pocziwego górala – Spojrzenie po latach”, publikacja albumowa ze zdjęciami dokumentów oraz dzieł Brzega opracowane przez Helenę Pitoń. Naszym zdaniem największą wartością całej książki jest zbiór wspomnień Wojciecha Brzega: szczególnie zapis jego życia, ukazujący charakter epoki i atmosferę z przełomu XIX i XX wieku.

N.B Po ukończeniu zakopiańskiej Szkoły Ludowej, Brzega uczył się w Szkole Przemysłu Drzewnego, w klasie rzeźby ornamentalnej. Praktykę czeladniczą odbył w Białej, Cieszynie, Krakowie i Lwowie. W 1895 rozpoczął 3-letnie studia na oddziale krakowskiej Szkoły Sztuk Pięknych jako wolny słuchacz. W 1898 wyjechał na studia do Monachium a następnie do Paryża. W 1901 wrócił do Zakopanego gdzie otworzył pracownię. W 1912 ożenił się z Stefanią Czartoryską.

W swoich wspomnieniach Wojciech Brzega utrwalił obrazy góralskiej codzienności, starając się niczego nie koloryzować i nie upiększać. Wspomina zbójnickie zwyczaje, góralskie tradycje, barwnych podhalańskich ludzi jak i spotkania z wielu wybitnymi ludziami swojego czasu jak Stanisław Witkiewicz, Jan Kasprzowicz, Władysław Orkan i Stefan Żeromski.

Poniżej zamieszczamy kilka przykładowych fragmentów wspomnień Wojciecha Brzega z książki „Żywoć pocziwego górala”:

„Nędza była wielka”

Pamiętam, jak raz w zimie paru chłopców – synów Maćka Sieczki, Asnykowego przewodnika, któremu nawet jeden wiersz poświęcił –

niosło worek zborgowanej kukurydzy do młyna do Dziadosza. Chłopcy jedli kukurydżę, zanim mąka się umiała, chcąc głód zaspokoić – a przecież Sieczka był gazdą, przewodnikiem i koziarem (strażnikiem), a cóż dopiero z biedniejszymi. Myśmy na wiosnę zbierali sypułki (skrzipy), jedli surowe lub piekli na „blachach”, potem jedliśmy majki (kwiat smrekowy, podobny do poziomek z kształtu), to człek smołą oddychał po takim jedzeniu. Baby zbierały warmus (liście młodego kminku), to się przyrządzało jak szpinak; bardzo to było smaczne, jeżeli było omaszczone masłem. Mówili starzy ludzie, że raz przyjechał arcyksiążę do Zakopanego i baby uradziły, by mu warmusu zanieść, że się ulituje i da im pieniędzy. On skosztował i powiedział babom:

- Temuście takie ładne, że takie dobre potrawy jecie.

„Najmilsze eksponaty dla mnie”

Raz, wracając z Paryża na wakacje do Polski, zatrzymałem się w Szwajcarii i pojechałem do Raperswil, tam w muzeum w jednej sali, przeznaczonej na portrety wielkich Polaków, spotkałem fotografię Witkiewicza, byłem mile zdziwiony. Po powrocie powiedziałem o tym Żeromskiemu, a on odpowiedział: - To ja ją tam umieściłem.

W tej sali był czterwiersz Mickiewicza pisany w szkole na linijkowanym zeszyty szkolnym i obok list Samuela Zborowskiego pisany wykwinnym pismem – to były najmilsze eksponaty dla mnie, o których do dziś pamiętam.

„Taniec jak wiosenny śpiew leśnych ptaków”

Wesele Józka Kościelnego z Ludwiną Sobczakówną było sute jak naówczas, ale najpiękniejsze były tańce. Tańczył Szymek Tatar, któremu nogi same tańczyły.

Szymon Tatar był mistrzem w tańcu. Cała postać znamionowała godność i odwagę. Typ był prześliczny, średniego wzrostu, włosy czarne, nos orli, oczy niebieskie, zawsze czysty, schludnie ubrany, nogi takie, jakby nie czuły zmęczenia, mógł parę godzin tańczyć, bo taniec wypływał z radości życia, zdrowie i energia same musiały się wyładować z nadmiaru zasobu sił. Ludzie podobni długo młodość zachowują, raczej młodość się ich trzyma.

W izbie zrobiło się cicho, ludzie stali koło ścian wpatrzeni w taniec, jak się patrzy na dzieła sztuki, czy to obraz, czy też arcydzieło rzeźby. Pan Chałubiński cieszył się Szymkowym tańcem, boć to jego był przewodnik, tak samo ks. Stolarczyk był rad ze swego parafiana, a górale byli dumni.

Taniec góralski jest indywidualny, każdy tańczy na swój sposób, stosownie do jego charakteru, temperamentu i budowy ciała. Melodię ma się w duszy jak krew w żyłach, oraz harmonizuje ruchy ciała do rytmu w tańcu, nadaje sprężystości nogom, bezwładnie kieruje ruchami i tworzy z tańca sztukę... Taniec nie był na pokaz, ale stanowił sztukę ludową wypływającą z radości życia.

Gdy Szymek zaczął tańczyć, muzykanci znali jego nutę, zagrali ją. Maciek Sieczka wywiódł Tereskę Gąsienicę do tańca, wyzwyrtał tanecznice, ukłonił się do ziemi kapeluszem, na co Tatar ukłonem odpowiedział. Tereska wzięła się pod boki, zacupkała lekko i zaczęła drobnymi krokami bockować koło tanecznika, ten zaś ozwoźnego tańczył, schylony do przodu, jakby podziwiał swe nogi, które w takt muzyki pięknymi, a przedziwnymi ruchami ledwie dotykały dyli. Tanecznica bokiem bockowała i, drobnym krokiem cofając się, wabiła tanecznika za sobą, a gdy ten zawzięcie tańczył w jednym miejscu, niby obrażona stanęła z boku, by zacząć tańczyć z dala od niego – to znów podeszła krokiem zwyczajnym i z innej strony zaczęła bockować, to do samego tanecznika przybockowała – w takt i w rytm tańczyli jedno przed drugim. Był to taniec tak ładny, tak naturalny, swoisty, tak pragnący się urzeczywistnić, jak wiosenny śpiew leśnych ptaków.

Syćkiego po krapce

Chicago, Illinois

Komitet Edukacyjny przy ZPPA rozdał stypendia

Studia to ważny etap życia. To czas zdobywania wiedzy, umiejętności i kompetencji potrzebnych w budowaniu kariery zawodowej. To także okres rozwijania pasji i talentów. Młodzi ludzie potrzebują w tym istotnym czasie wsparcia, by móc w pełni korzystać z możliwości kształtujących ich dorosłe życie.

Stypendia otrzymali: Christopher Gawron, Elżbieta Kalata, Magdalena Landowska, Kathy Marek, Jan Marusarz, Krystian Nowak, Bożena Sojka i Dawid Józef Waluś. Fot. Anna Zalińska

Dbanie o to, aby efektywnie wspierać studiującą młodzież pochodzenia polskiego-podhalańskiego jest jednym z najważniejszych zadań Związku Podhalań w Północnej Ameryce. Przedsięwzięciem tym zajmuje się przez ostatnie 30 lat Komitet Edukacyjny. Z okazji tej ważnej rocznicy został zorganizowany nie tylko uroczysty bankiet ale również była wydana książka pamiątkowa, która zawiera wiele ciekawych informacji o historii, działalności i o nagrodzonych studentach w latach 1986-2016. Uroczysty XXX Bankiet Stypendialny tego zasłużonego komitetu odbył się 6 marca br. w Domu Podhalań w Chicago, podczas którego uczestnicy mogli podziwiać nagrodzonych studentów, którzy już są na dobrej drodze w kierunku realizowania swoich planów aby ukończyć studia i stać się wykształconymi obywatelami USA. Na dodatek bogaty i bardzo interesujący program artystyczny z udziałem tej wszechstronnie utalentowanej młodzieży wzbudził ogromne emocje wśród gości. Z wielką przyjemnością trzeba stwierdzić, że Komitet Edukacyjny dobrze spełnia swoje zadanie a osoby które popierają tę inicjatywę poprzez swoje poparcie finansowe zasługują na wdzięczność i szacunek.

Pomoc dla Karola Stopki po obu stronach „Wielkiej Wody”

Młody chłopak, utalentowany skrzypek z Nowego Bystrego na Podhalu, Karol Stopka, choruje na glejaka mózgu. Przeszedł poważną operację usunięcia tego nowotworu, radioterapię i chemoterapię. Obecnie może mu pomóc tylko drogie leczenie w Szwajcarii. Kiedy tylko dowiedziała się o tej poważnej sytuacji 18 letniego Karola młodzież podhalańska na Podhalu jak i w okolicach Chicago, szybko ruszyła z akcją charytatywną na zdobycie funduszy na jego dalsze leczenie.

Na Podhalu

Oto lista miejsc gdzie m.in. odbywały się imprezy urządane na ten cel. Każda impreza połączona była z zbiórką pieniędzy. Przyjaciele Karola z parafii p.w. Świętego Brata Alberta w Chabówce postanowili mu pomóc organizując koncert kolęd i pastorałek 17 stycznia. W kościele w Dziale po mszy św. odbył się koncert kolęd

podczas którego wystąpił zespół Białodunajcanie i przyjaciele. Koncerty świąteczno-noworoczne zostały zorganizowane w podhalańskich kościołach w Białym Dunajcu i w Borze, a w Rogoźniku odbył się kiermasz podczas zabawy sylwestrowej. W Gminnym Ośrodku Kultury w Niedzicy odbył się charytatywny koncert dla Karola. Wystąpił tam i w Łopusznaj zespół „Watra” z Czarnego Dunajca z komedią pt. „Zaloty góralskie” oraz zespół „Czardasz” z Niedzicy z programem „Na świętego Macieja” oraz „Nas zganią zięć”. Zaprezentowany został również krótki film przybliżający postać Karola. 17 stycznia kolejny koncert w Czerwonym na Bachledówce gdzie po mszy św. wystąpił zespół „Bachledówka”. Zespół im. Bartusia Obrochty z Zakopanego przedstawił „Piekielnice” charytatywnie dla Karola. 12 lutego „Gramy dla Karola” w kinie Sokół w Zakopanem koncert z udziałem następujących: Robert Janowski, Tomasz Szczepanik z Braćmi, Future Folk, Hania Rybka, Jan Karpiel-Bulecka i Andrzej Jarząbek „fis”. Bartłomiej Jurecki, artysta-fotograf z Zakopanego, który zdobył główną nagrodę w konkursie SGL Local Press 2015 w kategorii fotografa, przeznaczył całość nagrody pieniężnej na leczenie Karola.

Na „Podhalu amerykańskim”

„Karol, wiedz, że masz wsparcie od nas chociaż jesteśmy tak daleko.

Łączymy się z Tobą myślami i modlitwą.”

(Członkowie Zespołu „Wanta”)

Zbiórka pieniężna przeprowadzona wśród zrzeszonych w Związku Podhalań przyniosła łączną kwotę ponad \$20,000. Jest nam niezmiernie miło wymienić poniżej darczyńców z Chicago i okolicy, którzy tak niezwykle hojnie odpowiedzieli na ten apel charytatywny: Koło nr. 45 Poronin, Koło nr. 51 Ostrowsko, Koło nr. 81 Buśtryk, Koło nr. 42 Białka Tatrzańska, Koło nr. 57 Bukowina Tatrzańska, Koło nr. 43 Chocholów, Koło nr. 30 Ciche, Koło nr. 54 Kościelisko, Koło nr. 40 Biały Dunajec, Zespół Wanta, Zespół Siumni, Zarząd Główny Z.P. i rodzice i dzieci ze „Szkółki Pieśni i Tańca” przy Zarządzie Głównym Z.P.

Karol Stopka opowiada o swojej sytuacji

„W maju 2015r. skończyłem 18 lat i świat stał przede mną otworem. Dużo marzeń, planów i wszystko wydawało się w zasięgu ręki. Lipiec 2015 spędziłem w Londynie, chcąc zarobić pieniądze na kurs przewodnika tatrzańskiego. Miesiąc później zostałem zdiagnozowany na glejaka mózgu. Przeszedłem poważną operację usunięcia tego nowotworu, radioterapię i póki co chemoterapię. Czekają mnie kolejne.

Ten potwór odebrał mi czucie w prawej części ciała. Na dzień dzisiejszy jestem przywiązany do łóżka. Teraz ja potrzebuję przewodnika, aby zrobić kilka kroków. Mój świat jest ograniczony do zasięgu mojej lewej ręki. Biorę dużo kosztownych leków, m.in. na padaczkę, która czasami mnie nawiedza. Szansą dla mnie jest leczenie w Szwajcarii, które przekracza możliwości finansowe mojej rodziny. Jestem najstarszy z pięciorga rodzeństwa. Instensywna i długotrwała rehabilitacja pozwoli mi odzyskać panowanie nad swoim ciałem i umysłem.”

„Smutkiem sie żyć nie oplaci” - Sabala

Karol Wojtyła na Rusinowej Polanie Dwa wiaderecka święconej wody

Babke Kobylarczykule z Rusinki to pół Polski przynajmniej kiedyś znało... W kozdym razie, kto seł bez Rusinke a wstąpił do jej tam sałasiątka, no to jom znoł. Neji, ona tam warzyła herbatkę, možno sie było u niej schylić, cym ta ka miół, to ona tam pocęstowała kozdego.

I wtedy, jesce Książd Kardynał tu u nos Duszpasterz, też prziseł do Babki na Rusinke. I kozdy tam po kolei pyto – herbate, herbate. Neji Książd Kardynał też herbate, a tu Babcia wyjechała na Niego:

- Ej, djaskówceście zjedli, ajeście zjedli. Kozdy by herbatkę kcioł pić, ale wody to mi ni mo kto przynieść.

Toz to Książd Kardynał wzion to za prośbę, coby przynieść wody. Porwoł dwa wiadra i poseł do źródelka. Zakiela tam wtosi kto znoł, hipnon pomagać, ale Kardynał se nie doł tyk wiader wziąć, ba pedziol:

- Mnie pytali, to jo niesem...

Przyniósł te wiadra i postawił ka trzeba. Pore roków potem, jakosi zaroz po obraniu na Ojca Świętego, zbacujem to Babce:

- No Babko, widzicie. Tego coście posłała po wodę, obrali na Papieża, zaś wyście Mu wte telo dobrze zrobiela, boście herbaty nawarzyła.

Babka na to:

- Hej, rzeke, kieby jo była wiedziała, to jo by Mu tej herbaty nie warzyła...
- Dy temu przecie?
- Miałabyś se teraz dwa wiaderecka wody święconej.

Franciszek Bachleda-Księdzuloz

Z czego sie śmiol Władek Kortów

Umarł Władek Kortów. No i jako umarł, to sie pcha do nieba. Oj, burzy o tom świętom brame. A święty Pieter sie go pyto:

- Ty, coześ za jeden? Coz tak walis tymi pięściami, coześ taki nogły?
- Jo Władek Kortów ze Stasikówki. Puście mnie, ale prędko.
- Hee, ześ Władek Kortów ze Stasikówki, to jo o tym dobrze wiem. Ale nie wiem, cy juz jakie takie pisemko ze ziemi przysło, ześ juz umar, a cy jesce nie. Pockojze kwile, niekze sie przypatrzem.

Zacon święty Pieter przezierać te pisma, takie i takie.

- No, ni ma cie, coś tak prędko przylecioł
- He, ojczcie święty, przecie wy wiecie dobrze... Jo se w górak owiecki pos, tok tyz był naucony gonić. Kiek sie juz dostał na te Mlecną Droge, to sie mi telo dobrze leciało, co raty przeraty.

Oj, bok sie ta tyz ni miół na cym utknąć, kie ani jednej skotecki pod nogami nie było.

- Syćko pieknie, Władek. Ale jo cie dotąd do nieba nie puscem, pokiela jakie takie pisemko z ziemi nie przydzie, ześ umar.
- E, nie róbciez mi tego.
- No, nie puscem cie. Siedz tu pod bramom.
- Hm, to sie mi bedzie kotwić.
- E, nie be ci sie kotwić. Trzymoj tu lornetke, przypatrz sie jesce roz na to Podhale, na te góry, ej, bo juz tego więcej widziol nie bedzies.

No i Władek łaps te niebieskom lornetke, patrzy sie na dół. Hej, tu góry Tatry, tu Wołosyn, tu sie pasło owiecki. Patrzy dalej. Hej, to Bukowina, tu sie chodziło ku dziewczkom. Oj, śwarne tyz były, śwarne. No i dalej patrzy. Widzi Białke. He, tu była karcma, popijało sie w niej nieroz. Jesce dalej patrzy. Widzi Nowy Targ, a za nim na górze szpital, a do takiej wielkiej izby było okno otwarte. No i Władek patrzy sie od tej świętej bramy do tego szpitala, coz sie tyz tam robi. A potem odłożył se lornetke i zacon sie tak strasznie śmioć, ze sie jaz za brzuk chwycił.

A święty Pieter sie go pyto:

- Władek, a z czego ty sie tak śmiejiesz? Powiedz-ze i mnie, moze by sie i jo pośmiol.
- Hej, Ojcie niebieski, a wy byście sie nie śmiol! Coz ty doktory, psie krwie myśla?! No dyć juz styry godziny temu, jak jek umarł, a oni mnie jesce operujom!

(Z repertuaru Stanisława Chowańca)

Czym dla górali jest koń?

Podczas rozmowy z dziennikarzem w sprawie wprowadzenia meleksów zamiast koni na drogę do Morskiego Oka, prof. dr hab Stanisław Hodorowicz, góral z Bukowiny Tatrzańskiej stwierdził, że koń dla gazdów podhalańskich jest wyjątkowym zwierzem. W dużej mierze dalej w tym narodzie jest niezwykły dla niego szacunek.

- Pamiętam czasy, kiedy właściciel konia prowadząc zwierzę do pracy niósł na przykład worki z nawozami. Koń miał trafić do pracy wypoczęty.

- Jest nawet przekazywane powiedzenie góralskie, że z dziewczyną należy postępować jak z koniem. Należy konia pogłaskać, za grzywę poszarpać, poszeptać do niego – a przejeżdżać.

Koń to był coś i jest dalej coś!

U mojego Ojca, syćko po francuzku, Koniusz murowany, sopa na łańcusku.

Nie uwodź, nie uwodź, bo mnie nie uwodzisz, Pokiel na koniusiu po mnie nie przyjedzies.

Wyrok

Jasiek pobił sąsiada. Przyjechała milicja, spisali protokół, a że pobicie było ciężkie, zamknęli go w Nowym Sączu. Kilka tygodni później odbyła się rozprawa. Po ogłoszeniu wyroku Jasiek wrócił do celi. Kolega z sąsiedniej pryczy pyta go:

- Ile ci dali?
- Dwie niedziele, odpowiedział góral.
- To nie duzo!
- Niedziele – ino palmowe.

Pytają bacę

- Czy te dziewczynki są twoimi córkami?
- No.
- Ale one urodziły się tego samego dnia!
- No.
- W odstępach piętnastominutowych!!
- No to co? Jo mom rower...

Równy podział

Mój Kumoter Sobek zo młaki miół strasnie złom babe, ze nijakim światem ni mógł śniom wytrzymać, tosto nie było innej rady, ba wniósł skarge do Sądu o ozwód. Prziseł cas, ze stanyni przed Sądem. Żli jeden na drugiego, ze ani patrzeć na sie ni mogom – bocom sie i przezywajom. Kazdy przeciw drugiemu mojemu Adukata.

Rozprawa leci, akudacio ze stronami dokwalujom co i jako, jaz w jednej kwili Adukata Sobkowej baby zwraco sie do Sądu i powiado:

- Wysoki Sądzie! Moja klejentka zgodzo sie na ozwód, ale pod jednym warunkiem – żado podziału całego dobytku na równe dwie połowy.
- Dobrze, powiado Sobek zgodzom sie, ale momy tyz troje dzieci i tyz trza ik podzielić na równe dwie połówki – telo babie co i mnie – jak równo to równo!

Z tego wynikła pomiędzy Adukatami zacięto wojna na słowa, ze ani Sędzia nie wiedziol co i jako robić, a Adukacio sie ino wadzom. Tym sićkim zezłościła sie Sobkowa baba i woła na chłopca:

- Poć Sobek du domu. Dziś nic nie wygromy. Tu do Sądu przidziemy za rok – bedziemy mieć wtej ćwioro dzieci.

Andrzej Skupień Florek